D • N
26/7 1949

Vidgade kommunala befogenheter

När den kommitté som håller på med kommunallagarna i fjol lade fram sitt nu genomförda förslag att rensa de många reglerna om kvalificerad majoritet blev det stor och långvarig strid om saken. Särskilt högern, som en gång i tiden skaffade sig dessa "garantier" mot den nya kommunaldemokratin, presterade ett uthålligt och uppfinningsrikt försvar för det minoritetsprivilegium utan vilket den kände sig dömd till den varnande åskådarens roll. Nu har kommittén gått vidare och på ytterligare ett par punkter dragit konsekvensen av de tre senaste decenniernas utveckling. Den kommunala sammanträdesfemman skall, enligt dess förslag, få växa till en tia, och dessutom skall kommunerna få uttrycklig rätt att pensionera sina förtroendemän. Den som minns eller tagit del av äldre debatter om kommunalstyrelsen skulle väntat sig att också här möta en energisk opposition från konservativt håll. Hittills har inte mycket synts till i den vägen, men det hindrar inte att förslagen är både radikala i syftet och betydelsefulla för arbetet.

Det förefaller kanske inte så viktigt om den som deltar i kommunala sammanträden får en femma eller en tia för besväret. Ingendera är stora pengar nu för tiden. Men när man tänker på att alla nämnder och styrelser i avsevärd utsträckning måste mötas under ordinarie arbetstid, gör det verkligen inte detsamma om ledamöterna får det ena eller det andra beloppet. Om pengarna inte någorlunda motsvarar den arbetsinkomst som en vanlig anställd eller rörelseidkare går miste om, kan en person av det slaget inte i längden fortsätta med uppdraget. De kommunala uppgifterna glider då, liksom riksdagsmannaskapet, successivt över på yrkespolitiker, främst tjänstemän hos organisationer eller företag som har ett speciellt intresse i de politiska besluten eller för de politiska informationerna. Man behöver inte undervärdera dessa politikers insatser — i själva verket är de oftast goda fackmän just på politik — för att önska motverka en monopolisering av de offentliga uppdragen i deras händer. Alla våra representativa organ, och särskilt de kommunala, behöver nämligen den personliga sakkännedom om praktiska ärenden som alltid kommer att vara bäst företrädd hos den som har sitt eget uppehälle på det verksamhetsfält som ärendet gäller. Höjd ersättning ökar kretsen av de praktiska yrkesutövare på mera blygsamma poster som kan och vill ställa sig till förfogande. Samtidigt blir det möjligt att mera effektivt bekämpa tendenserna till mångsysslери. Båda delarna är en vinning för folkligheten i kommunalstyret.

Om dagpengen behövs och behöver höjas för det stora antalet förtroendevalda lekmäns skull, har pensionsrätten aktualiserats genom undantagsfallen. En kommunalordförande som skött sin socken under en mansålder kan inte anständigtvis lämnas alldeles därhän när hans krafter är slut. I själva verket har man på åtskilliga håll ute i landet gått sådana slingervägar för att ordna pensionsfrågan som att ge honom tjänsteanställning under hans sista verksamhetsår. Problemet har sin motsvarighet också i storstäderna. När Knut Tengdahl, som ägnat all sin tid åt sitt Stockholm, slutade på sin post såg man sig tvungen att ordna änkepension genom att inrätta en sinekur. Fredrik Ström fick sin pension inte från stadsfullmäktige, utan genom spårvägsbolaget. Dylika arrangemang är irrationella, och nödvändigheten att tillgripa dem kan locka till avsteg från riktig tjänstepolitik och rimlig dimensionering av kommunalägd företagsamhet. Men saken har också en vidare aspekt. Vårt kommunalliv i sin helhet, och särskilt i de nya storkommunerna, skulle så småningom bli fattigare om de passionerat kommunalintresserade lekmännen av tanke på ålderdomsförsörjningen såge sig tvungna att allmänt övergå från förtroendeposter till tjänsteanställningar. Det blir inte lätt att sköta förtroendepensionerna på rätt sätt, men också de behövs för folklighetens skull.

Det bör understrykas att vidgandet av kommunernas befogenheter är något för Sverige ganska enastående. Medan man på andra håll centraliserar för att öka effektiviteten i modern välfärdspolitik, försöker vi vinna effektivitetshöjningen genom att låta kommunerna bära större bördor och sätta dem i stånd till det. Det avgörande steget därvidlag är storkommunreformen. Men slopandet av en rad ålderstigna hinder för kommunal initiativkraft och underlättandet av lekmännens kommunala insatser är uttryck för samma vilja att grunda folkstyrelsen på lokala insatser.

Postum furstetrohet

I docent Folke Lindbergs artikel i Historisk tidskrift har klarlagts att Oscar II förde en högst personlig utrikespolitik. I samtal med och brev till främmande statsöverhuvuden och ämbetsmän gjorde han deklarationer om svensk politik, sökte påverka de utländska staternas politik och begärde till och med stöd och hjälp mot ett av de länder i vilka han var konung. Särskilt anmärkningsvärd var hans strävan att förmå Tyskland till aktioner av skilda slag gentemot Norge. "Huvudsyftet med hans sonderingar i Berlin var", enligt vad docent Lindberg betygar, "att utröna huruvida han kunde räkna på tyskt stöd i händelse av en väpnad unionskonflikt." Därjämte bad han kejsar Wilhelm utöva påtryckningar av skilda slag mot norrmännen. Grundlagsbestämmelsen om att alla meddelanden i utrikesärenden måste ske genom utrikesministern sattes därmed å sido. Den, torde man kunna påstå, allmänt erkända grundsatsen att en monark inte bör föra mot eget land riktade förhandlingar blev likaledes överträdd. Betecknande är att till och med en svensk utrikesminister, Alfred Lagerheim, reagerade mot dessa metoder. Efter sin utnämning år 1899 framhöll han i brev till den svenske ministern i Berlin "att vi icke skola söka att draga våra unionella tvister under utlandets dom, än mindre begära dess inblandning".

Vad den svenske utrikesministern för femtio år sedan i konstitutionalismens Sverige ansåg olämpligt, det finner Svenska Dagbladet i dagens Sverige helt i sin ordning. Dess bevisföring går, såsom Expressen fyndigt påpekat, på tre linjer: 1) kungen hade rätt och plikt att föra en personlig utrikespolitik; 2) denna utrikespolitik var i stort sett vis och framsynt; 3) kungens uppträdande var grundlagsenligt, eftersom hans kampanjer blev betydelselösa. Tankeförvirringen i Svenska Dagbladet är redan härigenom tillräckligt belyst. Expressen har emellertid, måhända av förklarlig trötthet, inte antecknat en annan av Svenska Dagbladets försvarslinjer: 4) kungen förde alls ingen personlig utrikespolitik.

Det obehagliga intryck som de nya forskningsresultaten har gjort och måste ha gjort, särskilt i Norge, förstärks av att en stor svensk tidning helt identifierar sig med den kungliga politiken av 1890-talets modell. Det är angeläget att till dämpandet av denna irritation framhålla att så groteskt tänker inte många svenskar nu för tiden. Rojalismen i Sverige är visserligen stark och utbredd, men den tar sig nästan genomgående mera vettiga och mindre pinsamma former.

Dagens Nyheter påpekade i söndags att ett av Svenska Dagbladets argument förde tanken på högerns uppträdande efter borggårdstalet 1914. Man gjorde då på fullt allvar gällande att eftersom regeringsbeslut grundlagsenligt kunde fattas blott av konungen i statsrådet och eftersom kungens på borggården deklarerade beslut inte fattats i denna ordning, så var det ingenting att säga om saken. På detta svarar Svenska Dagbladet med en replik som med tanke på tidningens övriga insatser i denna fråga inte kan uppfattas som ett medvetet skämt. "Allt blir här till sist beroende av det sakliga värde man tillmäter en så allvarlig meningsyttring av den konstitutionelle monarken." I Dagens Nyheter skrevs år 1928 att monarken handlat "av djup personlig ansvarskänsla och en bättre insikt om det verkliga världsläget än den som våra politiker både till höger och vänster i gemen visade sig besitta". Alltså, blir slutsatsen, Dagens Nyheter menar nu något helt annat än för tjuguett år sedan.

Det skulle inte falla denna tidning in att vara generad över att de här framförda åsikterna ändrats på tjuguett år — på många punkter har säkerligen så skett. Men att kungen år 1914 trodde sig handla rätt och att han — särskilt genom sina tyska förbindelser — var bättre underkunnig om krigsfaran än de flesta svenska politiker, det skall lika litet år 1949 som år 1928 bestridas. Emellertid: förstår man inte att en helt annan sak är att godta tanken på personliga kungliga ingripanden? Eller menar Svenska Dagbladet att en kung som tror sig ha rätt och kan stödja sig på speciella informationer därmed får rätt att kränka statsskicket? Och om det gäller kungen, gäller det väl också andra, regeringen, riksdagen, byråkratin? Det är ett slags revolution i permanens som här förkunnas. Menar tidningen detta? Naturligtvis inte; den bara pratar på.

HYLLOR

praktiska konstruktioner för kontor arkiv bibliotek laboratorier privatinredn.

Sparrings
Brännerigatan 5
Tel. 42 53 15—42 55 44 Stockholm Sö.
Utställn.: Riddargat. 2. Tel. 67 36 50

PRESSGRANNAR

Avslöjandet av Oscar II:s privatpolitik rör också vid aktuella ting, åtminstone för bärarna av det norska venstres traditioner. Oslotidningen Dagbladet skriver:

Venstres og særlig Dagbladets unionspolitikk i nittiårene har vært gjenstand for en nokså nedlatende kritikk i forskjellig fremstilling av norsk unionshistorie. Historiens hjul ruller stundom langsomt. Men det ruller. Det er en kompliment til Sverige, til svensk frisinn og sannhetskjærlighet, at det er fra d e t hold en får bekreftet at nedlatenheten ikke har vært særlig saklig begrunnet.

Under de avgjørende kampene for norsk folkestyre i 1884 var de svenske liberalernes motstand mot kong Oscars reaksjonære norske politikk en avgjørende faktor. Vi skal ikke glemme det, blant annet fordi det kostet mer å være opposisjonell i Sverige enn i Norge.

Vi skal heller ikke glemme at våre venner i Sverige den tid, da det så svartest ut — dr. Lindberg hører til dem — ikke fløt på en populær opinion, det er lett nok. Av overbevisning og fordi de mente å tjene sitt fedrelands dypeste interesser best på den måten, talte de Berlin midt imot.

Ekonomisk demokratisering är ett vagt uttryck, som begagnas i flera olika betydelser. Svenska Morgonbladet (fp) fäster uppmärksamheten vid den utläggning som Bertil Ohlin gjorde i Ljungskile på söndagen:

De liberala intentionerna syftar till bättre samarbete mellan de olika skikten inom företagen, större likställighet och större trivsel i arbetet för alla anställda. Då folkpartiet kämpar för att vårt näringsliv ska få fortsätta under fria och demokratiska former, så är det inte, såsom den socialistiska vulgärpropagandan söker göra gällande, för att motarbeta den ekonomiska demokratin utan tvärtom för att man är övertygad om att man just på den vägen, genom fri och demokratisk samverkan hellre än genom statligt tvång, ska uppnå en fruktbärande och för alla parter trivsam och funktionsduglig ekonomisk demokrati. Det var inte svårt att finna belägg för riktigheten av denna tes — hr Ohlin kunde åberopa både utländska och inhemska exempel, både aktuella och redan tidigare kända fakta.

Senast har liknande tankegångar fått plats i det norska venstrepartiets reviderade program.

Förslagsverksamheten från de anställdas sida kan och bör utgöra ett väsentligt moment i samarbetet på arbetsplatserna, betonar tidskriften Arbetsledaren, som emellertid samtidigt finner skäl att varna arbetsgivarna för snålhet vid bedömandet och belönandet av de anställdas förslag:

Ett företag meddelade i dagspressen, att företaget bland andra belönat en arbetare, som gjort en uppfinning. De gratifikationer som utdelats rörde sig mellan 50 och 300 kronor. Då den påtalade uppfinningen angavs innebära en besparing för företaget med 75.000 kronor per år är det att förmoda, att belöningen var 300 kronor. Om detta är den enda belöning, som vederbörande fått, måste man väl säga att proportionerna icke är riktiga. Vissa meddelanden i notisen ger dock anledning till gissningar, att uppfinnaren har möjligheter till ytterligare ekonomiskt vederlag genom patentering av sin uppfinning.

Tjänstemän är emellertid i regel hindrade att själva patentera i tjänsten gjord uppfinning, och de har endast en vagt formulerad rätt att få sina ersättningsanspråk prövade i företagsnämnden:

Den bestämmelsen ger icke någon "patentlösning". Det kan vara en regel, efter vilken man kan gå då det gäller mindre förbättringar, vilka ingår så att säga i den dagliga rutinen. När man kommer fram till de stora förbättringarna och rena uppfinningar, bör det i varje fall från arbetsledarehåll erinras om att arbetsledaren knappast är anställd att vid sidan av sina arbetsledande uppgifter även fungera såsom uppfinnare. Det är gudi klagat dessutom så, att arbetsledarelönerna icke heller är så tilltagna, att de normalt innefattar även uppfinnarearvode.

Den chef som för sitt företags och sin egen del är övertygad om den ekonomiska stimulansens betydelse för topprestationer bör givetvis tilllämpa den övertygelsen också på de anställdas prestationer.

Spelet bakom dockstrejken i London har åtskilliga dunkla punkter. Tidningen Arbetaren (synd.), som ställer sig synnerligen kritisk till regeringen Attlees och "fackföreningsbyråkratins" hållning, är emellertid övertygad om att svårigheterna främst skapats genom kommunistiska manövrer:

Arbetarna har ådagalagt ett utomordentligt prov på solidaritet, men det är mycket som talar för att deras utpräglade hederskänsla för solidariteten hänsynslöst blivit utnyttjad av människor med mindre utpräglad hederskänsla, av bolsjevikerna. För den internationella arbetarrörelsen är det av utomordentlig betydelse att full klarhet bringas över denna strid. Med blåögd godtrogenhet har man gått i god för även bolsjevikernas redliga avsikter. Man har fullständigt glömt bort att i det skede bolsjevismen nu befinner sig för demokratins och frihetens förintande och den ryska imperialismens maktutbredning över världen utgör den internationella arbetarrörelsen det aktuella bataljfältet, och att bolsjevismen söker utnyttja även de antibolsjevikiska arbetarna för sina intressen. Att bolsjevikerna också lyckats utnyttja de hederliga dockarbetarnas solidaritetskänsla för sina syften synes otvivelaktigt.

Tidningen försäkrar att den skall återkomma med närmare upplysningar om händelseförloppet.

FÖRFATTAREN OCH HANS ARBETSMETOD

STÄMNINGSPROVET

Av HARRY MARTINSON

EN FÖRFATTARES arbetsmetoder förändras med åren. Så mycket kan man lova, men knappast mer.

Den egna första omogenhetens rappa skrivkunnighet avlägsnar man sig med åren alltmer ifrån, alltmer som man upptäcker att mängder av saker låter säga sig utan att de därför är så särdeles bra. De lättfångna kombinationsmöjligheterna är legio. Det finns i denna värld tankemönster och känslomönster för tusentals sidor text, som på sitt sätt alltid går an och är riktig, ja, som t. o. m. knappast är banal eller vanlig, men som ändå på något sätt inte är viktig eller angelägen.

I valet mellan det som är riktigt utan att därför vara viktigt och det som är viktigt och — ifall det vill sig väl — dessutom riktigt, har författaren bara sig själv att gå till. Ty vad som är viktigt och angeläget för honom själv att få fram, det vet han bara själv, kanske inte alltid så klart och medvetet. Men viktigare än att vara alldeles klar om sig själv är att vara klar över vilka områden som fortfarande är dunkla inom en själv. Diktarens centrala upptäckt i dag, i det förgångna likaväl som i kommande tider, har varit, är och förblir samma upptäckt, den nämligen, att klarheten aldrig kan vara sin egen leverantör. Den är alltid resultatet av processerna i en dunkelvärld.

Därmed har jag sagt att diktarens klarhet aldrig kan vara filosofens eller vetenskapsmannens, ty vore den detta, då kunde diktaren liksom filosofen och vetenskapsmannen förlita sig på logikens lagar och forskningens verktyg. Men nu kan han inte detta.

Hans verklighet är visserligen samma värld som den vilken eggar filosofen, vetenskapsmannen eller politikern att handla eller fråga vidare, men diktarens förväntningar på denna värld är av annat slag.

Det är förväntningarna som skiljer dem, och olika förväntan skapar olika tankeart.

Diktaren är en illusionernas man, och kanske understundom en illusionernas mästare eller häxmästare, och till skillnad från filosofen och vetenskapsmannen, är han själv engagerad i illusionernas väsen på ett helt annat sätt än forskaren. Och detta sitt engagemang hos illusionen måste diktaren förnya från fall till fall och från skede till skede. Men förnyelsen får aldrig drabba illusionens väsen som sådant, ty då har diktaren kommit bort från dikten och in i den värld som är filosofens, logikerns, vetenskapsmannens, men där motsäger han då i samma ögonblick vad som är känslans realitet.

Bland känslans realiteter är stämningarna viktigast, och den poetiska människan är en människa med ett större stämningsbehov, en större stämningserfarenhet och ett större stämningsintresse än andra. Man kan också säga att poeten är en större stämningskännare än andra, och att han dessutom är stämningsforskare. Han utforskar stämningarnas natur med det enda instrument som är möjligt att använda vid sådan forskning: känsloinstrumentet. Alla andra instrument kvarlämnar stämningen såsom delad eller död. Allt sådant blir obduktion, men inte inkännande. Att romantiken är odödlig i den meningen att den alltid återkommer, beror av detta faktum och inte av något annat. Endast känslan kan vara stämningens verklige expert, och innerst är det ju känslan (av behag eller obehag) som skapar alla trivselplan, genom att vara på vakt mot och registrera vantrivsel av det ena eller det andra slaget.

Hän mot harmoni strävar allt levande, men når aldrig därhän. Och strävandet mot denna harmoni sker på olika vägar. Vetenskapsmannen strävar till nyfikenhetens eller vetgirighetens tillfredsställande, filosofen strävar till allt klarare definitioner av själva kunskapsmöjligheten och mycket annat, poeten strävar till att nå fullödiga uttryck, ett slags känslobevis för vad som från tid till tid svarar för den speciella och specifika riktighet som är stämningslivets. Man skall inte begära av en poet att han skall vara klar på ett sätt som helt ligger utanför hans egen uppgift i tid och rum. Realister är inga diktare, och den del av dem som är det, är alltid den romantiska delen, den stämningsskapande faktorn. Stämningslivet är för dikten vad troslivet är för religionen. För den avancerat religiöse gäller att han kan på en gång veta och tro. För diktaren gäller att han kan på en gång veta och veta. Hans vetande är janusbefryndat. Han vet genom vetenskapen att månen är ett dött stenklot med sedan årmillioner utslocknade vulkaner, och utan spår av mulltäcke, hav eller atmosfär. Han kan till och med bygga en dikt direkt på detta förhållande och därmed hjälpa vetenskapen att förstärka den vetenskapliga visionen av fenomenet månen. Men samtidigt vet poeten på ett sätt som har med känslans fullständiga realitet och verklighet att göra att månen är glödande färgvarm och den känsloövertygande motsatsen till allt stendött, där den stiger över de dimdraperade ängarna i augusti. Och denna triumf för känslan behöver den verklige poeten lika litet som den verkliga stämningsmänniskan kämpa för. Det finns en intern absolut magi i själva känslans väsen, en konstitutionell magi som han inte behöver åberopa särskilt. Den fungerar rätt och slätt som en känslans egen intellektualitet och poeten inspireras. I den mån som ironien från sidan träder till kan inspirationen störas eller förstöras, men detta bevisar bara att ironien själv är ute i fel väder, i det att den i samma ögonblick representerar ett slags dumhet, som frånkänner alla stämningar värde bara därför att vissa slag av stämningar här i världen av demagoger och maktbrunstiga har satts i system och fört människor och stater i fördärvet.

Ironi på fel ställe förtjänar inte namnet. Att uttala sig ironiskt om goda årgångar av gott vin, skulle aldrig falla en god ironiker in. Och lika stor blir blamagen för den som sår en snustorr och för tillfället i fråga direkt ointressant ironi infor en varm och färgglödande månuppgång i augusti.

Så blir mitt svar på frågan om min arbetsmetod när jag diktar, helt enkelt detta:

Jag försöker göra tinget, händelsen eller fenomenet rättvisa genom stämningen. Jag smakar på stämningen. Och om mina andliga smaklökar inte fungerar som jag tycker att jag själv vill, då väntar jag och avstår.

Varje ting eller fenomen som kommit att intressera mig tar jag för något angeläget: Därmed äger tinget rätt till en sinnestolkning som motsvarar intressegraden och angelägenhetsgraden. Och när jag någon gång, såsom i dikten "Kväll i inlandet", finner att min sinnestolkning av fenomenet fullt överensstämmer med min angelägenhetsgrad, då är jag lycklig.

Detta är också ett slags metod. Stämningsprovet och angelägenhetsprovet. Men jag vill tillfoga en sak. Jag är ingen anhängare av vild inspiration. Uppjagad extas eller upphetsad stämning är mig motbjudande, även om jag någon gång har förfallit därhän. Bäst är stämningen när den stämmer också med livssynen, och en extatisk livssyn, en extatisk livsåskådning är för mig något otänkbart. Extaser är momentana känslofenomen, och de passar inte vid lindans.

Ty en lindans är dikten, bland mycket annat som den också kan vara. Den är liksom kultur över huvud, ja, liksom natur i djupare mening också är det, en avvägningens konst. Alltför uppdriven lidelse tröttar alla parter. Detsamma gäller för all kallt beräknad konst, på pricken uträknad på effekterna. Något av defekterna måste också komma med. De belyser i längden bättre än de välberäknade effekterna, vad som är djupast angeläget.

Och det finns en lugn lidelse som är bäst. Den är släkt med livsrytmen hos dem som djupt älskar livet och handlar och tänker därefter — och vägrar att krypa ur sitt skinn.

Sök inte större under
än dem som redan är.
Lägg märke till vad gräset
och rymden innebär.

(I serien har förut skrivit: Sivar Arnér 6/3, Bo Bergman 16/3, Eyvind Johnson 27/3, Gustaf Hellström 16/4, Vilhelm Moberg 28/4, Stina Aronson 18/5, Arvid Brenner 10/6, Irja Browallius 25/6, Ivar Lo-Johansson 16/7.)

Handledning i hembygdsstudier

Med den lockande rubriken *Vi upptäcker hembygden* har *John Nihlén* utgivit en kortfattad "handledning i hembygdsstudier" (Gebers, 6: 75). Man har ingen anledning att betvivla behovet eller den goda avsikten med handboken, och man gläder sig åt att moderna samhällsbildningar och folkrörelser också får plats vid sidan av den mera traditionellt uppfattade bygdeforskningen.

Men glädjen blir tyvärr inte oblandad. Om boken avses som vägledning i forskning, borde den söka bibringa sina läsare något av forskarens förutsättningslösa ödmjukhet inför uppgiften. Här förekommer i stället löjliga gliringar mot hustyper från 1800-talets slut och reaktionärt råskäll på "störande s. k. funkis", medan 20-talets nyklassicism finner nåd och det begynnande seklets romantiska arkitekter betitlas "stildanare".

Egenartade är också flera av de fåtaliga faktiska upplysningar som lämnas om äldre bebyggelse. Om loftboden säges t. ex. att den "härstammar direkt från Södern och antiken" och om Morastugan att den "är en variant av kontinentens riddarborg". Så kan byggnadsforskningen te sig i populariserat skick.

Att boken tillkommit i stor hast märks tydligt. En del bilder, till vilka det hänvisas i texten, återfinns inte i boken etc. Formuleringen verkar stundom som stenogram efter föredrag, t. ex. "nästa bild två heminteriörer".

Att bokutgivaren ställer stora krav på läsaren framgår av sådana arbetsuppgifter som "Vilka folkfester kan återuppväckas och leva vidare?" eller "Hade Asatron kunnat reformeras?"

M. R—g

Endast två ombudsplatser för kommunisterna i sjöfolksförbundet.

Valet av ombud till Svenska sjöfolksförbundets kongress i Hälsingborg den 7 augusti har nu avslutats. Slutresultatet blev att av kongressens 75 ombud har valts 73 socialdemokrater och två kommunister. Båda kommunisterna valdes i sjätte valdistriktet, som omfattar Göteborg, Karlstad, Uddevalla och Lysekil. (TT, Göteborg.)

Skattesänkningar i Finland

Den finländske ekonomen och riksdagsmannen NILS MEINANDER sätter i denna artikel in sitt lands skattediskussion i ett större sammanhang.

I LÄNDER med högt utvecklad ekonomisk statistik försöker man numera så snabbt färdigställa kalkylerna för nationalinkomsten att man på basen av dem inom ramen för en s. k. nationalbudget också lättare kan förutbestämma framtiden. Åtminstone teoretiskt är det möjligt att med den tekniken låta skattetrycket infogas som ett led i ett ekonomiskt jämviktssystem. Man håller så höga skatter som är nödvändigt för att den planerade investeringen skall täckas med det planerade sparandet, för ändamålet uppdelat i frivilligt sparande och tvångssparande över skatteuppbörden.

Den ekonomiska statistiken i Finland är tills vidare alltför ofullständig och arbetar alltför långsamt för att några resonemang på denna linje skulle kunna påverka ens den mer akademiska finanspolitiska diskussionen. Än mindre tränger denna problemställning in i riksdagspolitiken. En rationell uppläggning av finanspolitiken försvåras dessutom av den föråldrade budgetuppställningen, i vilken utgifternas slutsumma utan vidare ställs i relation till summan av samtliga intäkter. En uppdelning på driftskonti och kapitalkonti förekommer, men i den populära debatten om balanseringsfrågan beaktas sällan den distinktionen.

Ur nationalekonomisk synpunkt vidlådes statens nuvarande räkenskapsföring dessutom av grova brister. Det krävs ingående kalkyler innan statens roll som avgivare och mottagare av kassa kan utläsas ur budgeten. I en förträfflig skrift har en av de yngre forskarna inom Finlands Banks ekonomiska forskningsinstitut, Heikki Valvanne, nyligen belyst den frågan. Med tanke på allt detta kan man kanske säga att de avgörande politiska instanserna visat sunt förnuft när de tills vidare skjutit alla mer komplicerade resonemang om investeringsvolymer och sparandekvoter åt sidan. De har sett frågan mer ur praktiskt politisk än ur rationellt ekonomisk synvinkel.

Kännbara skattelättnader har efter krigstidens exceptionellt tunga bördor redan genomförts. Senaste höst justerades progressivitetsskalan nedåt för såväl inkomst- som förmögenhetsskatterna för att därigenom eliminera verkningarna av prisstegringen sedan år 1943, då den nu gällande lagen trädde i kraft. På 1948 års inkomster tillämpas en något högre skala än den slutliga, som fortfarande är något högre än den svenska. Beaktas att från löner och därmed jämförbara inkomster tio procent av den beskattningsbara inkomsten får avdras, följer däremot den från år 1949 gällande skatteskalan rätt väl den svenska åt.

Bolagsbeskattningen har inte minskats efter kriget. Den är fortfarande tyngre i Finland än i Sverige. År 1947 steg åtminstone skatterna enligt en undersökning av Finlands Bank inom ett företagsurval till 58,2 procent av skatternas och vinsternas slutsumma mot 45,4 procent enligt en av Industrins utredningsinstitut företagen liknande undersökning i Sverige. En jämförelse mellan de indirekta skatternas höjd är inte lätt att företa, men med hänsyn till att omsättningsskatten fortfarande är i kraft i Finland vågar man måhända säga att skattebetalarna där i det sammanhanget fortfarande har en kännbart tyngre börda. Denna skatt sänktes 1 juli med 5 procent, men på de flesta varor uppbärs fortfarande 10 procent av grossisterna och 5 procent av detaljisterna.

Uppfattningen att skattetrycket är högre i Finland än i Sverige bekräftas av de kalkyler som den s. k. generalplanekommittén gjort i sitt den 28 maj dagtecknade betänkande. Den räknar med att i Finland 27 procent av nationalinkomsten togs av skatterna, medan motsvarande procenttal i Sverige angavs till under 20. Realekonomiskt har skatteinkomsterna i Finland i själva verket fördubblats sedan tiden före kriget. Generalplanekommittén ansåg därför att skattetrycket borde ytterligare lättas, en uppfattning som naturligtvis skattebetalarna landet runt entusiastiskt förklarat sig dela.

Enligt generalplanekommitténs program skall omsättningsskatten vid årsskiftet sänkas med ytterligare 5 procent utöver sänkningen 1 juli. Möjligen sker det så att uppbörden på detaljhandelsstadiet helt bortfaller. Med något allvarligt politiskt motstånd mot det förslaget behöver man knappast räkna. Vidare skall skattelättnader beviljas de mindre inkomsttagarna i samband med inkomstskatten. Enligt den nya progressivitetsskala som kommittén låtit göra upp höjs skatteminimum för icke försörjningspliktiga skattebetalare från 60.000 till 75.000 mark — och i de övriga skatteklasserna i ungefär samma mån. Skattelättnaden är sedan regressiv för att vid en inkomst om 1 miljon mark helt upphöra. Det finns inte heller något skäl att anta att inte ett sådant förslag skulle vinna riksdagens bifall.

I fråga om skattesatsen för bolagen, som fortfarande är 32 procent, föreligger intet förslag om en sänkning, men väl uttalar sig kommittén för en reform, enligt vilken avskrivningarna skulle få göras på återanskaffningsvärdet i stället för på det ursprungliga anskaffningsvärdet. Näringslivets inre fondbildning skulle därigenom kraftigt stimuleras. De politiska möjligheterna att förverkliga en sådan reform är dock inte utan vidare tryggade. I den ordinarie förmögenhetsskatten föreslår kommittén ingen förändring, men väl stöder den tanken att den tunga förmögenhetsöverlåtelseskatten, med vilken en del av ersättningarna åt de förflyttade finansierats, inte vidare skulle uppbäras nästa år.

Generalplanekommittén anser att det finns förutsättningar för alla dessa skattelättnader på grund av att en del undantagsbetonade utgifter snart bortfaller eller kan pressas ned. På kontot för lantbruksproducenternas stödpremier kan nästa år 2 miljarder inbesparas. Kolonisationsutgifterna kunde inskränkas med 5 miljarder. Statsskulden blir nästa år närmare 7 miljarder billigare än i år, och krigsskadeståndet väntas kräva 3 miljarder mindre. Mot denna totalminskning om 17 miljarder måste dock alla de anslagsökningar av underhålls- och investeringsnatur ställas som säkert tvingas fram. Staten har eftersatt skötseln av sitt realkapital under krigs- och efterkrigstiden på ett oroande sätt. De alltför länge uppskjutna utgifterna kan helt säkert räknas i tiotal miljarder.

Hur man än kalkylerar, kan man i ingen händelse komma till annat resultat än att staten, om man håller principen om den offentliga nettoförmögenhetens konstans som ett rättesnöre för finanspolitiken, mycket väl skulle ha råd med åtminstone de planerade skattelättnaderna. Nu investerar staten årligen betydande skattemedel i produktiva anläggningar av olika slag. Driftsbudgeten kan beräknas vara överbalanserad med åtminstone 20 miljarder. Inga allvarliga principiella hinder borde därför kunna resas mot tanken att i nödfall finansiera de äskade skattelättnaderna med lån. Men denna politik stöter i stället på till synes oövervinnliga praktiska hinder. Det finns ingen marknad för statsobligationer. De privata spararna saknar intresse för denna placeringsform. Och skall penninginstituten tvingas överta statspapper, måste de i samma mån inskränka sin utlåning till det privata näringslivet.

Vi återkommer till utgångspunkten för artikeln. Skatterna måste i Finland i dag hållas höga för att trygga det sparande som krävs som balans mot de löpande investeringarna. Statistikerna och teoretikerna kan dock inte på ett tillfredsställande sätt bestämma storleken av det tänkbara utrymmet för en skattesänkning enligt detta resonemang. Därför blir antagligen också skattesänkningarna genomförda utan denna svårfångade kunskap. På något sätt tvingas sedan investeringsvolymen och det privata sparandet att anpassa sig till den uppkomna situationen. Uteblir anpassningen går uppenbarligen inflationen ett steg vidare. Mer än så kan i dag knappast någon säga.

Nils Meinander

Folkhögskola planeras i Vimmerby

En folkhögskola för Norra Kalmar län planeras i Vimmerby, där stakningsarbetena just nu pågår. Till en början kommer 7—8 byggnader att uppföras för ett par miljoner kronor. Man väntar att Vimmerby stad skall skänka tomten, ett område om 40—45.000 kvm. Skolan skall kunna ta emot ett 80-tal elever. (DN, Vimmerby.)

Slakteridirektören hemställer om nåd

Direktör Gustaf Linderholm i Jönköpings läns slakteriförening, vilken av rådhusrätten i Jönköping för ransoneringsbrott dömts till 2.000 kronors böter och 10.000 kronors vederlag, hemställer hos Nedre justitierevisionen i Stockholm att av nåd bli befriad från att utge vederlaget. (TT, Jönköping.)